

राष्ट्रिय हवाई नीति, २०५०

१. प्रस्तावना

नेपाल अधिराज्यको आर्थिक एवं सामाजिक विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधार तयार गर्ने प्रमुख माध्यमको रूपमा पर्यटन उद्योग रहेको छ। सक्षम, सबल एवं सुलभ हवाई यातायातको विकास विना पर्यटन उद्योगको अपेक्षित विकास हुन सक्दैन।

नेपाललाई अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रसँग अझ बढी परिचित गराउनुका लागि विभिन्न क्षेत्रका पर्यटकहरूलाई आकर्षित गराउन, परिवर्त्य विदेशी मुद्राको आर्जन गरी राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई टेवा पुऱ्याउन समेत हवाई यातायात सेवालाई सुदृढ, सक्षम एवं प्रभावकारी बनाउनु आवश्यक भएको छ। हाल संचालन भैरहेको आन्तरिक तथा अन्तर्राष्ट्रिय हवाई यातायात सेवाको पुनरावलोकन गरी श्री ५ को सरकारले अपनाई आएको निजीकरण नीतिलाई मनन गर्दै श्री ५ को सरकारको साधनको सीमिततालाई समेत ध्यानमा राखी यो हवाई नीति तयार गरिएको छ।

२. उद्देश्य

- २.१ श्री ५ को सरकारको पर्यटन नीति बमोजिम पर्यटन विकासको प्रवर्द्धनमा आवश्यक सहयोग पुऱ्याउने।
- २.२ अन्तर्राष्ट्रिय हवाई यातायात सेवा संचालन गर्नका निमित्त स्वदेशी लगानी तथा स्वदेशी वा विदेशी समेतको संयुक्त लगानीको अन्तर्राष्ट्रिय विमान सेवाहरूको विकास, विस्तार सम्बर्द्धन र संरक्षण गर्ने।
- २.३ आन्तरिक र अन्तर्राष्ट्रिय वायुसेवाको संचालनमा निजी क्षेत्रलाई समेत प्रोत्साहित गरी स्वस्थ प्रतिस्पर्धात्मक वायुसेवाको विकास गर्ने।
- २.४ दुर्गम क्षेत्रका विमानस्थलहरूको विकास तथा विस्तार गर्ने।
- २.५ विमानस्थलहरूमा आधुनिक उपकरण एवं सुविधाहरूको विकास गरी हवाई यातायातलाई भरपर्दो एवं सुरक्षित बनाउने।
- २.६ मनोरञ्जनात्मक, साहसिक एवं अनुसन्धानात्मक हवाई क्रियाकलापलाई यथोचित प्रोत्साहन गरिने।

३. नीति

३.१ अत्यावश्यक सेवा

सुरक्षित, सक्षम र नियमित हवाई यातायात तथा विमानस्थलका सञ्चालनसँग सम्बन्धित सबै सेवाहरूलाई 'अत्यावश्यक सेवा' घोषित गरिने छ। हवाई यातायात सेवासँग सम्बन्धित सरकारी, अर्धसरकारी तथा गैरसरकारी संघ, संस्थान र कम्पनीहरूका कर्मचारीहरूले कुनै पनि किसिमका हडतालमा सरीक हुन पाइने छैन। आवश्यक सेवाका प्रावधानहरू हवाई यातायात सेवासँग सम्बन्धित अनुमति पत्र र करारमा तथा सेवा शर्तमा नै विशेष रूपले उल्लेख गरिने छ।

३.२ वैमानिक अधिकारी

हवाई विभाग नेपालको एक मात्र वैमानिक अधिकारी हुनेछ। पर्यटन तथा नागरिक उड्यन मन्त्रालयले अङ्गीकार गरेको नीति एवं निर्देशनको परिधिमा रही हवाई क्षेत्रसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण विषयको नियमन, नियन्त्रण एवं विकास विस्तारका कार्य हवाई विभागबाट हुनेछ।

३.३ उड्डयन सुरक्षा

त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल र आन्तरिक विमानस्थलहरूमा थप आधुनिक यान परिवहन (Navigation) उपकरणहरूको जडान एवं सम्भार तथा सुरक्षासँग सम्बन्धित दक्ष जनशक्तिको विकासमा जोड दिइनेछ। हवाई विभाग र संचालनमा रहेका सबै वायुसेवाहरूले सुरक्षा नियमहरू अनिवार्य रूपमा कडाइका साथ पालना गर्नु पर्नेछ।

धेरै पुरानो हवाई जहाज आयात गर्न निरुत्साह गर्ने दृष्टिकोण राखी निम्नानुसार नीति अपनाउने।

- क) प्रेसराइज्ड वायुयानको हकमा १५ वर्षभन्दा पुरानो वा Economic Design Life Hours को ७५% पूरा गरेको वा ४५,००० प्रेसराइजेशन साइकल पूरा गरेको जुन पहिले हुन आउछ त्यस्ता हवाईजहाज आयात गर्न निषेध गर्ने।
- ख) प्रेसराइज्ड नभएका वायुयानको हकमा आयात गरिने वायुयानको Case to Case Basis मा र वायुयानको रेकर्डहरूको पूर्ण जांच गरी निर्णय गर्ने। तर २० वर्षभन्दा पुरानो वायुयानलाई आयात गर्न महानिर्देशकले सामान्यतया अनुमति पत्र प्रदान नगर्ने।
- ग) Economic Design Life Hours को आधाभन्दा बढी लाइफ पुगेका उपरोक्तानुसारको Pressurized तथा Non-Pressurized दुवै प्रकारको वायुयानहरूको हकमा Structural Integrity Programme तयार गरी सो को आधारमा मात्र उडान संचालन गर्न दिने।
- घ) वायुसेवाहरूले खरिद गरी वा लिजमा वा लिज पर्चेज गरी आयात गरेको वायुयानहरूको आयात गर्दाको अवस्थामा औसत उमेर ५ वर्ष वा सो भन्दा कम भएमा त्यस्तो विमानसेवालाई श्री ५ को सरकारले आर्थिक सहूलियतहरू प्रदान गर्न सक्ने छ।
- ङ) हवाई विभागले निर्धारण गरेको मर्मत सम्भारको प्रावधान अनुरूप कायम भएको नपाइएमा विभागले त्यस्ता वायुयानहरूको उडानमा रोक लगाउन सक्ने छ।

३.४ हवाई क्षेत्रको उपयोग

नेपालको नाभिक क्षेत्र (Air Space) को समुचित प्रयोग गर्न अन्तर्राष्ट्रिय वायुसेवा कम्पनीहरूलाई प्रोत्साहन गरिने छ। अन्तर्राष्ट्रिय उडानहरू बाट नेपालको वायुक्षेत्रको अधिकतम उपयोग गराउन अन्तर्राष्ट्रिय वायुसेवाको अन्तर्राष्ट्रिय उडान संख्या तथा अरु नेटवर्क वृद्धि गर्न र IFR flights को Air Safety बढाउने तर्फ जोड दिइनेछ।

३.५ नागरिक उड्डयन प्राधिकरणको स्थापना

हाल हवाई विभागले सम्पादन गर्दै आएका कार्यहरू मध्ये श्री ५ को सरकार आफैले गर्नुपर्ने बाहेक अन्य सम्पूर्ण कार्य सम्पादन गर्न एक नागरिक उड्डयन प्राधिकरणको स्थापना गरिने छ र नागरिक उड्डयन प्राधिकरणलाई आत्मनिर्भर बनाउदै लगिने छ।

३.६ ट्राफिक अधिकार

अन्तर्राष्ट्रिय वायुसेवा संचालन सम्बन्धमा नयाँ ट्राफिक अधिकार पाउनका निमित्त द्विपक्षीय हवाई सेवा सम्झौताहरू गर्न श्री ५ को सरकार क्रियाशिल हुनेछ। श्री ५ को सरकारले अन्य देशका वायुयानहरूलाई नियमित रूपमा नेपाल आउन जान ट्राफिक अधिकार दिने र नेपाललाई प्राप्त ट्राफिक अधिकारहरू नेपाली अन्तर्राष्ट्रिय वायुसेवाहरूलाई प्रदान गर्नेछ।

३.७ मार्ग सारणी (Route Schedule)

हवाई मार्गसम्बन्धी सम्पन्न हुने वायुसेवाका सम्झौताहरू सीट क्षमता र समानताको आपसी आदान प्रदानको आधारमा हुनेछ। श्री ५ को सरकारले दुईपक्षीय मार्ग सम्झौता गर्दा अन्तर्राष्ट्रिय वायुसेवाहरूको लागि दुई वा दुईभन्दा बढी निर्दिष्ट स्थान पाउने उडान अधिकार उपलब्ध गर्ने प्रयास गर्नेछ।

३.८ विमानस्थल सुविधाहरू

३.८.१ कार्गो कम्प्लेक्स: आयात/निर्यात र पारगमन (Transit) कार्गो यातायातमा सुधार गर्न त्रि.अ. विमानस्थलमा कार्गो टर्मिनल भवनको निर्माण गरिनेछ ।

३.८.२ ह्याङ्गर संभार: त्रि.अ. विमानस्थलमा उपयुक्त ह्याङ्गर सुविधाको विकास गरिनेछ ।

३.८.३ उडान भान्साघर: त्रि.अ. विमानस्थलमा एक अत्याधुनिक उडान भान्साघर (Flight Catering) स्थापना गरिनेछ ।

३.८.४ क) अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलभित्र करमुक्त पसलहरू स्थापना गरिनेछ । ख) नेपाल आउने पर्यटकहरूको सुविधाको लागि त्रि.अ. विमानस्थलबाट यात्रुहरूलाई शहरको विभिन्न ठाउँमा नियमित तथा स्तरीय सेवा पुर्याउने गरी Limousine तथा यातायात सेवा चलाइनेछ ।

३.९ आन्तरिक वायुसेवा

३.९.१ श्री ५ को सरकारको निकायहरूको विमानहरूको हकमा संस्थाको मूल उद्देश्य पूर्ति गर्ने कामको लागि मात्र व्यापारिक उडान गर्न पाउने गरी सीमित अनुमति प्रदान गरिनेछ ।

३.९.२ आन्तरिक वायुसेवा संचालनमा क्षेत्रीय हब (Hub) विमानस्थलमा आधार गरी दुर्गम क्षेत्रमा समेत श्री ५ को सरकारले तोकेको शर्तमा नयाँ वायुसेवा संचालन गर्न दिइनेछ । हाल भएका वायुसेवा संचालकहरूको Fleet बढाउने हकमा पनि यही व्यवस्था लागू गरिनेछ ।

३.९.३ हाल संचालनमा रहेका सबै आन्तरिक वायुसेवाहरूको तकनिकी, आर्थिक एवं सामाजिक प्रभाव सम्बन्धमा हवाई विभागले प्रत्येक दुई वर्षमा विस्तृत मूल्यांकन अध्ययन गर्नेछ ।

३.९.४ नयाँ कम्पनीहरूलाई सेवा संचालन गर्ने अनुमति दिँदा हेलिकप्टर सेवालार्इ पाइलट लगायत सबै कामदार नेपाली राख्नुपर्ने र स्थिर पखेटाका विमान भए निश्चित अवधिभित्र नेपाली नागरिकलाई कामदार बनाउनु पर्ने शर्त तोकिने छ । हेलिकप्टर सेवाले अति संवेदशील भनी तोकिएका स्थानमा ३००० फिट भन्दा माथि उडान गर्नु पर्नेछ । सबै वायुसेवाले निषेधित क्षेत्र भनी तोकिएको ठाउँमा उडान गर्न पाउने छैनन् ।

श्री ५ को सरकारले कुनै खास क्षेत्रलाई अवधि तोकी वा नतोकी निषेधित क्षेत्र घोषणा गर्न सक्नेछ ।

वायुसेवा कम्पनीहरूले दर्ताको लागि अनुमति माग गर्दा कर्मचारी व्यवस्था सम्बन्धमा र आर्थिक लगानी सम्बन्धमा ठोस एवं विश्वसनीय प्रस्ताव पेस गर्नु पर्नेछ ।

३.९.४.१ हवाई जहाजको म्यानुफ्याक्चरले तोकेको इन्जिन परफरमेन्स (Engine Performance Reliability) अन्तर्राष्ट्रिय प्रचलन, वैकल्पिक वायुयानको उपलब्धता र कसैले चार्टर गरेर लगन चोहमा, उडान क्षेत्र र अत्यावश्यकता जस्ता कुराहरूलाई ध्यानमा राखेर हवाई विभागले तोकेको निश्चित मार्गमा मात्र एक इन्जिन (Turbo Prop Single Engine Aircraft) जहाजलाई यात्रु उडान गर्न र Single Engine Fixed Wing वाट कार्गो ढुवानी सेवाको लागि मन्त्रिपरिषद्बाट मात्र अनुमति दिने । साथै यस्ता जहाज चलाउन अनुमति दिने कारवाही गर्दा पालना गर्नु पर्ने शर्तहरू पनि तोक्ने ।

३.९.५ मनोरञ्जनात्मक साहसिक वा अनुसन्धानात्मक हवाई क्रियाकलापलाई प्रोत्साहन : Hang Gliding, Para Gliding, Para Jumping, Hot Balooning जस्ता मनोरञ्जनात्मक, साहसिक वा अनुसन्धानात्मक हवाई क्रियाकलापलाई प्रोत्साहन दिइनेछ ।

३.९.६ भाडा निर्धारण : श्री ५ को सरकारले अधिकतम र न्यूनतम सीमातोकी प्रत्येक उडान खण्डको हवाई भाडा निर्धारण गर्नेछ ।

- श्री ५ को सरकारले तोकिएको सीमा उल्लंघन गरी भाडा कायम गर्ने वायुसेवाको Air Operating Certificate हवाई विभागले रद्द गर्न सक्नेछ ।
- ३.९.७ कुनै पनि नेपाली नागरिकले आफ्नो व्यक्तिगत प्रयोगको लागि निजी विमान दर्ता गरी संचालन गर्न अनुमतिको लागि आवेदन दिएमा व्यापारिक उडान गर्न नपाउने गरी त्यस्ता आवेदकलाई निजी विमान राख्ने र संचालन गर्ने अनुमति दिन सकिने छ ।
- ३.९.८ हवाई विभागले तोकेको Standard अनुसार आन्तरिक अन्तर्राष्ट्रिय विमान कम्पनीहरूले आफ्नै ह्याङ्गर, पार्किङ क्षेत्रको निर्माण, मर्मत केन्द्र र तालिमको व्यवस्था गर्दै जानु पर्नेछ ।
- ३.९.९ विमान कम्पनीहरूले जगेडाको रूपमा अनावश्यक पर्ने प्लेनको Spare Parts पुर्जा तथा मेशिनरीको पर्याप्त व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।
- ३.९.१० हवाई विभागमा पेस गर्नु पर्ने आवश्यक मासिक तथा Periodic विवरण पेस नगरेमा तथा एयर वर्दिनेश सम्बन्धी शंका लागेमा तथा गैर सैनिक हवाई उडान ऐन नियमको कुनै दफा उल्लंघन गरेमा हवाई विभागले कुनै पनि बखत वायुयान संचालन प्रमाण पत्र निलम्बन गर्न सक्नेछ ।
- ३.९.११ विमानस्थलको स्थिति, स्तर तथा क्षमता, वायुयानको किसिम तथा क्षमता र वायुसेवा संचालकको कार्य सम्पादनको आधारमा मात्र Flight Schedule स्वीकृत गरिने छ ।
- ३.९.१२ भौगोलिक विकटता, यातायातको स्थिति र विकास निर्माण कार्यको हुवानीसम्बन्धी कठिनाईलाई ध्यानमा राखेर आन्तरिक उडानका मार्गहरू निम्नानुसार विभाजित गरिने छन् -
- क) सडक यातायातको सुविधा भएका स्थानहरूमा संचालित हुने उडानहरू,
- ख) सडक यातायातको सुविधा नभएका स्थानहरूमा संचालित हुने उडानहरू
- ३.९.१३ स्वदेशी तथा विदेशी संयुक्त लगानीकर्ताहरूले फ्लाईड क्लब खोल्न चाहेमा त्यस्ता कम्पनीहरूलाई फ्लाईड क्लब खोल्न स्वीकृति दिन सकिनेछ ।

३.१० अन्तर्राष्ट्रिय वायुसेवा

- ३.१०.१ अन्तर्राष्ट्रिय वायुसेवाका विमानहरू स्तरीय हुनुको साथै मर्मत सम्भार र संचालन खर्च कम गर्ने दूरगामी दृष्टिकोण राखी एकरूपता हुने गरी छनौट एवं संचालन गरिनेछ ।

३.११ शा.ने.वा.नि. को विभाजन र निजीकरण : विद्यमान शाही नेपाल वायुसेवा निगमले अन्तर्राष्ट्रिय उडानमा समयको गति संगसगै बढ्दो अधिक सीट क्षमता भएका, स्तरीय र भरपट्टो विमानहरूको संख्या बढाउनुपर्ने आफ्नो व्यवस्थापनलाई अझ कुशल र सक्षम बनाउनु पर्ने र निजी क्षेत्रका विमान कम्पनीहरूसँग प्रतिस्पर्धा गर्नु पर्ने स्थिति देखिएकोले शा.ने.वा.नि लाई विभाजित गरी अन्तर्राष्ट्रिय वायुसेवा र आन्तरिक वायुसेवाको रूपमा छुट्ट्याइने छ ।

- ३.११.१ श्री ५ को सरकारले शाही नेपाल (अन्तर्राष्ट्रिय) वायुसेवाको लागि संयुक्त लगानी गर्न साभेदारको रूपमा कुनै विदेशी वायुसेवाको खोजी गर्नेछ । हाल संचालनमा रहेका निजी क्षेत्रका वायुसेवाहरू र अन्य निजी लगानीकर्ताहरूलाई पनि प्राथमिकता अनुसार लगानी गर्न आह्वान गरिनेछ ।
- ३.११.२ श्री ५ को सरकारले शा.ने.वा.नि. (आन्तरिक) को ५१ प्रतिशत शेयरको स्वामित्व आफूमा रहने गरी बाँकी शेयर निजी लगानीकर्तामा वितरण गर्नेछ । यसरी शेयर वितरण गर्दा हाल संचालनमा रहेका वायुसेवा कम्पनीहरूलाई प्राथमिकता दिइनेछ । श्री ५ को सरकारले आफ्नो शेयरको अंश क्रमशः घटाउँदै लानेछ ।

३.१२ विमानस्थलहरूको विकास एवं विस्तार

- ३.१२.१ त्रिभुवन विमानस्थललाई क्रमशः विस्तार गरिनेछ । त्रि.अ.वि. मा दक्ष जनशक्तिको पर्याप्त व्यवस्था, आधुनिक उपकरणहरूको जडान र राडारजस्ता अत्याधुनिक यन्त्रको व्यवस्था गरिनेछ ।

- ३.१२.२ दुर्गम क्षेत्रमा रहेका साना विमानस्थलहरूको मर्मत सम्भार यथोचित ध्यान दिइनेछ र त्यस्ता विमानस्थलहरूलाई क्रमिक रूपमा आधुनिक उपकरणयुक्त बनाइने छ ।
- ३.१२.३ दुर्गम क्षेत्रहरूमा आवश्यकता अनुसार विमानस्थलहरूको निर्माण गरिने छ । विमानस्थलहरूको सुधार, विकास वा निर्माण स्थानीय जनसहभागिताद्वारा श्री ५ को सरकारले आफैं वा निर्माण संचालन र हस्तान्तरण (Build, Own, Operate and Transfer) प्रक्रियाद्वारा स्वदेशी/विदेशी लगानकर्ताहरूबाट गराइने छ । यस्ता लगानीकर्तालाई जग्गा अधिग्रहण साथै आवश्यक सुविधा र प्रोत्साहन दिइनेछ ।
- ३.१२.४ आफ्ना नजिकका दुर्गम स्थानहरूमा उडान सेवाका लागि विराटनगर, पोखरा, भैरहवा, नेपालगन्ज र धनगढीलाई क्षेत्रीय आधार विमानस्थलको रूपमा विकसित गरिने छ । त्रि.अ.वि. को क्षमताको अत्याधिक उपयोग गर्न र वाह्य निर्दिष्ट स्थानहरूका लागि काठमाडौंलाई क्षेत्रीय केन्द्र (Hub) को रूपमा विकसित गर्न श्री ५ को सरकारले नेपाल आउने जाने नियमित अन्तर्राष्ट्रिय हवाई सेवा वढाउन वायुसेवाहरूलाई प्रोत्साहित गर्नेछ । आन्तरिक हवाई सेवा क्षेत्रीय आधार विमानस्थलहरूबाट संचालन गर्न प्रोत्साहित गरिने छ ।

३.१३ दक्ष जनशक्ति उत्पादन

हाल हवाई विभाग अन्तर्गत रहेको उड्डयन तालिम केन्द्रलाई सुदृढीकरण एवं विस्तार गरी दक्ष जनशक्तिको उत्पादनमा बढी सक्षम बनाइनेछ । वायुसेवा संचालकहरूले पनि उपयुक्त जनशक्तिको तालिमको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

३.१४ चार्टर उडान

श्री ५ को सरकारले नेपालको पर्यटन विकासमा प्रभावकारी सहयोग पुऱ्याउन सक्ने यात्रु तथा कार्गो चार्टर उडानका लागि आवेदन दिने वायुसेवा तथा चार्टर अपरेटरहरूलाई आवश्यकता हेरी उडान अनुमति प्रदान गर्नेछ ।